ПІДПРИЄМНИЦЬКІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ АГРОТУРИЗМУ

І. Дидів, здобувач

ORCID ID: 0000-0003-1882-2267

Львівський національний аграрний університет

<https://doi.org/10.31734/economics2019.26.146>

Дидів І. Підприємницькі засади розвитку агротуризму

Розглянуто роль і значення агротуризму на засадах підприємницької діяльності як основи розвитку сільських територій та соціальної сфери села. Висвітлено суть агротуристичної діяльності, яку сьогодні розглядають як перспективний напрям розвитку села, що розширює сферу зайнятості сільського населення, сприяє соціально-економічному розвитку сіл, їхньої інфраструктури, підвищує інвестиційну привабливість сільських територій, забезпечує раціональне використання природних ресурсів та культурно-історичної спадщини, а найважливіше – збереження людського потенціалу, споконвічних традицій і звичаїв.

Досліджено значення підприємництва на селі, завдяки якому створюються нові робочі місця, впроваджуються інновації, розвиваються нові ринки та види бізнесу, збільшуються податкові надходження та грошові доходи населення. Наголошено, що підприємництво виступає основою розвитку як окремих секторів економіки, так і держави загалом. Зазначено, що розвиток малих і середніх підприємств сприяє зменшенню безробіття, відіграючи велику роль в економіці. Оскільки вони є еластичнішими, динамічнішими, мобільнішими, інноваційнішими, то виявляються підприємливішими порівняно з великими. Наголошено, що мале підприємництво спроможне проявити свій потенціал саморозвитку, зробити вагомий внесок у гармонізацію соціальних відносин і в економічне процвітання країни.

Стверджується, що ефективне функціонування агротуристичного підприємництва базується на багатьох показниках, які функціонально взаємодоповнюють один одного, стимулюють супутні процеси, що об'єднані між собою причинно-наслідковими зв'язками. Розглянуто концептуальну модель розвитку агротуристичного підприємництва, яка всебічно демонструє ці позитивні зрушення. З'ясовано, що важливе значення для розвитку агротуризму на засадах підприємництва має також кластерний підхід, який залежить від ефективного партнерства, взаємної вигоди від об'єднання зусиль всіх зацікавлених сторін (підприємців, територіальних громад, органів влади).

Ключові слова: агротуризм, основні принципи підприємництва, розвиток сільських територій, рекреаційний потенціал, кластер сільського туризму, добробут.

Dydiv I. Business principles of agritourism development

The article deals with the role and importance of agro-tourism on the basis of business activity as the fundamental for development of rural areas and social sphere in the village. The article considers the essence of agro-tourism activity, which is currently taken as a perspective direction of rural development, expanding the sphere of employment of rural population, promoting socio-economic development of villages and their infrastructure. The agro-tourism increases investment attractiveness of rural territories, provides rational use of natural resources and cultural and historical heritage, and most importantly, preservation of human potential, original traditions and customs of our ancestors.

The work studies business value in rural areas in terms of creation of new jobs and implementation of innovations, developing new markets and businesses, increased tax revenues and incomes of the population. It is emphasized that entrepreneurship is the basis for development of both separate sectors of the economy and the state as a whole. It is noted that development of small and medium-size enterprises can reduce unemployment, playing an important role in the economy, because they are more elastic, dynamical, mobile, and innovative than the large ones. It is stressed that small business is able to demonstrate its capacity for self-development, make a significant contribution to harmonization of social relations and economic prosperity of the country.

It is argued that the effective performance of agro-tourism business is based on many indicators, which functionally complement each other, stimulate the following accompanying processes that combine causation with each other. The work presents a conceptual model of the agro-tourism business development, which comprehensively demonstrates those positive changes. It is confirmed that the cluster approach, which depends on effective partnership, mutual benefit of uniting efforts of all interested parties (entrepreneurs, territorial communities, authorities) is also important for development of agro-tourism on the basis of entrepreneurship.

Key words: agrotourism, basic principles of entrepreneurship, development of rural territories, recreational potential, cluster of rural tourism, welfare.

Постановка проблеми. Розвиток підприємництва невиноробничої сфери сьогодні відіграє велику роль у вирішенні соціально-економічних проблем сільських територій, що сприяє відродженню населених пунктів із невеликою кількістю населення. Через низьку зайнятість і високий рівень безробіття сільське населення вимушене вдаватися до нетрадиційних рішень і шукати нові види доходу, які не пов'язані тільки із виробництвом сільськогосподарської продукції. Таким рушієм став сільський туризм.

Агротуристична діяльність – перспективний напрям розвитку села, який розширює сферу зайнятості сільського населення, сприяє соціально-економічному розвитку сіл, їхньої інфраструктури, підвищує інвестиційну привабливість сільських територій, забезпечує раціональне використання природних ресурсів та культурно-історичної спадщини, а найважливіше збереження людського потенціалу, споконвічних традицій і звичаїв.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням розвитку агротуризму як підприємницької діяльності присвятили увагу багато відомих науковців, зокрема В. Гловацька, В. Васильєв, М. Рутинський, В. Липчук, Г. Черевко, М. Бойко, Л. Гопкало, О. Гримак, Н. Герасимчук, Ю. Зінько, Н. Кудла, Н. Липчук та ін. У працях цих науковців описано сучасний стан, проблеми розвитку й туристичний потенціал агротуризму, що спроможний забезпечити економічну та демографічну стабільність у сільській місцевості й вирішити соціально-економічні проблеми сільських територій. Однак багатогранність вказаної діяльності потребує подальшого поглибленого дослідження.

Постановка завдання. Перед нами стояло завдання з'ясувати підприємницькі засади розвитку агротуризму, а також обґрунтувати економічне значення підприємництва на селі, яке найефективніше функціонує у формі туристичного кластера, котрий у сучасних умовах є одним із ключових напрямів диверсифікації виробничо-економічної діяльності, що сприяє розвитку сільських територій та підвищенню добробуту селян.

Виклад основного матеріалу. Підприємництво – один із можливих шляхів самореалізації людини з одночасним задоволенням суспільних потреб. Воно пов'язане з пошуком і впровадженням нових форм розвитку, соціаль-

ними надбаннями народів, завдяки чому створюються нові робочі місця та впроваджуються інновації, розвиваються нові ринки та види бізнесу, збільшуються податкові надходження та грошові доходи населення. Підприємництво виступає основою розвитку як окремих секторів економіки, так і держави загалом [1].

Основною метою підприємництва у селі має стати соціально-економічний розвиток територій з одночасним збереженням сільської ідентичності. Підприємництво є основним джерелом самозайнятості та зростання доходів населення. Однак у сучасних умовах сільське підприємництво зіштовхується з низкою проблем, найсуттєвішими поміж яких є:

- низький рівень знань і професійних навичок у підприємців;
- брак підприємницької ініціативи;
- нерозвиненість інфраструктури підтримки підприємництва;
- незадовільне забезпечення правовою та економічною інформацією, у тому числі брак оперативної інформації про нові ринки та несільськогосподарські види діяльності;
- бюрократична дозвільна та система оподаткування суб'єктів підприємницької діяльності;
- відсутність дієвої фінансово-кредитної та ресурсної підтримки підприємництва.

Особливу увагу варто звернути на роль та розвиток малих і середніх підприємств, які знижують безробіття. Оскільки вони є еластичнішими, динамічнішими, мобільнішими, інноваційнішими, то виявляються підприємливішими порівняно з великими. Мале підприємництво спроможне проявити свій потенціал саморозвитку, зробити вагомий внесок у гармонізацію соціальних відносин і в економічне процвітання країни. До того ж, підприємницька ініціатива в системі малого і середнього бізнесу може суттєво прискорити структурні зміни в народному господарстві, стимулювати цивілізовану конкуренцію, додаткові надходження до бюджету. При цьому створюються нові робочі місця, формуються умови для покращання соціально-економічного стану населення, а також становлення середнього класу, який є основою стабільної демократичної держави [4, с. 78].

Як наголошують академіки О. Онищенко та В. Юрчишин, у сучасних українських реаліях стратегічною серцевиною державної аграрної політики має бути не тільки аграрна та земельна реформи, а й насамперед сільський розвиток як один із визначальних напрямів загально-економічної політики держави. Цей світоглядний

принцип вчені визначають як селяноцентризм – системне підпорядкування всієї сукупності відтворювальних процесів інтересам села і селянства. Втілення цього принципу в життя селян передбачає:

- збереження на селі національно-генетичної самобутності;
- кількісне та якісне збереження людського капіталу села;
- подолання сільської бідності, соціально-психологічної пригніченості, безпросвітності та безнадії селян і всіх інших сільських жителів;
- перетворення сільських поселень на привабливі для проживання і господарської діяльності території;
- стратегічну орієнтацію на системне відродження сільського сектору загалом [7, с. 7].

Ситуацію на теренах українських сіл можна вважати доволі критичною, опираючись на показники соціально-економічного добробуту населення. Зумовлено це головним чином нерозвиненістю соціальної інфраструктури сільських територій, погіршенням демографічної ситуації, значною міграцією населення, низьким рівнем ефективності сільського господарства тощо. Багато сільських жителів, залишившись без засобів існування, обрали сферу обслуговування туристів.

Поєднання необхідності багатофункціонального розвитку села та значущості туризму стало підставою для виникнення нової форми підприємницької діяльності – агротуризму. Агротуризм – це свого роду альтернативна туристична діяльність, яка реалізується в сільських господарствах і є найдешевшим видом туризму, зважаючи на дешевизну продуктів харчування і ментальність селян. Агротуризм як специфічна форма підприємницької діяльності став одним із пріоритетних напрямів розвитку сільських територій та способом раціонального використання природних ресурсів місцевості.

Основою агротуризму вважають рекреаційний потенціал відповідної території, тобто сукупність природних, етнокультурних, розселенських та суспільно-демографічних ресурсів, а також наявної господарської і комунікаційної інфраструктури території, що слугують чи можуть слугувати передумовами розвитку сільського зеленого туризму. Рекреаційна територія охоплює простір поза містом і урбанізовані території, на яких домінує сільське господарство, переважають (яскраво виражені) елементи природи, незначне населення (відносно низька густота населення), відсутні шкідливі чинники для здоров'я. Отож, потенціал агротуризму формується з ресурсів

сільської території, інфраструктури та образу території [3].

Створення сприятливого підприємницького середовища та цілеспрямований саморозвиток агротуризму дають змогу отримувати соціально-економічні вигоди для жителів села, територіальних громад, регіонів та країни загалом. Каталог агротуристичних продуктів дуже широкий та охоплює такі позиції: проживання у сільському будинку, домашнє харчування, ознайомлення з виробничим процесом та активна участь, безпосередній контакт із тваринами, прямий продаж продуктів із власного господарства, відпочинок у вихідні, верхова їзда, оздоровлювальна терапія з використанням продуктів рослинного і тваринного походження, музеї народного мистецтва та сільського господарства, сільські фестивалі та народний фольклор.

Важливе значення має повне використання існуючих можливостей в кожному сільському населеному пункті. Зокрема, доцільно використати наявні незадіяні будівлі і споруди для промислової чи торговельної діяльності і надання послуг, використати природні дари, зокрема лісу, річок, озер, тощо. Привабливість полягає в тому, що багато сільських територій не знищені цивілізацією і чимало об'єктів мають велику історичну цінність.

Агротуризм як одна із форм несільсько-господарської діяльності сільського населення допоможе забезпечити стійкий розвиток сільських територій, розширити можливості реалізації та диверсифікації продукції особистого господарства, сповільнити міграційні процеси за рахунок підвищення зайнятості і дохідності сільських жителів, підняти рівень добробуту й зберегти національні традиції [2].

Ефективне функціонування агротуристичного підприємництва базується на багатьох показниках, які функціонально взаємодоповнюють один одного, стимулюють супутні процеси, що об'єднані між собою причинно-наслідковими зв'язками. Концептуальна модель розвитку агротуристичного підприємництва всебічно демонструє ці позитивні зрушення (див. рис.).

Важливе значення для розвитку агротуризму на засадах підприємництва має також кластерний підхід. У сьогоdnішніх реаліях кластери сільського туризму на місцевому рівні, сформовані з ініціативи громади, спроможні до реалізації місцевого туристичного потенціалу. Основні напрями, за якими працює кластер туризму на місцевому рівні: організаційний, освітній, інформаційний.

Рис. Концептуальна модель розвитку агротуристичного підприємства.

Організаційний:

- координація роботи місцевих підприємств з обслуговування туристів;
- взаємодія з органами місцевої влади та громадськими організаціями;
- забезпечення дотримання стандартів з обслуговування туристів.

Освітній:

- проведення тренінгів і семінарів;
- надання консультацій;
- підготовка до освітніх заходів, орієнтованих на гостей.

Інформаційний:

- маркетинг сільського туризму;
- PR-діяльність кластера сільського туризму агротуристичних підприємств;
- створення інформаційної інфраструктури для потреб туристів.

У такому об'єднанні може налічуватися понад 100 членів. Окрім власників агросадіб, це й екскурсоводи, підприємці – власники магазинів, працівники культури, організатори так званих атракцій, місцеві органи самоврядування, освітні заклади, які також отримують свою частину прибутку від того, що витрачає турист, перебуваючи в кластері, а це впливає на збільшення

кількості відпочивальників, відповідно і на поліпшення якості надання послуг та їхнє розширення [5].

Член кластера отримує доступ до інформації, можливості навчання, можливості бути прорекламованим тощо. Із кожним днем кластер зростає інформаційно, наповнюється новими ідеями, новими досягненнями, новими знайомствами, створюються нові робочі місця, і це лише початок інновації, яка сформує постійну мережу зайнятості населення. У селі туриста приймає не один власник садиби, а вся громада, тому стає зрозумілим, що сільський туризм є не просто бізнесом, а ще й благородною справою відродження нашої країни [6].

Розвиток агротуристичного підприємства залежить від ефективного партнерства, взаємної вигоди від об'єднання зусиль усіх зацікавлених сторін (підприємств, територіальних громад, органів влади), в основі якого має бути створення та функціонування так званих туристичних кластерів. Тому кластеризація агротуризму на місцевому рівні дає змогу ефективніше використовувати наявні ресурси окремих учасників, збільшуючи їхній дохід через створення спільного конкурентоспроможного туристичного продукту.

Висновки. Динамічний розвиток агротуризму на засадах підприємництва у формі кластера дасть змогу відновити соціальну сферу села, яка нині перебуває в стані занепаду. Агротуристичне підприємництво може стати рушійною силою багатофункціонального розвитку сільських територій, що у свою чергу принесе як соціальний, так і економічний ефект. Для цього необхідно створити сприятливе середовище з позиції співпраці як державних органів влади, так і місцевих сільських громад.

Бібліографічний список

1. Гловацька В. В. Підприємництво та його соціально-економічна сутність. *Економіка АПК*. 2007. № 12. С. 57–63.
2. Грмак О., Вовк М., Джура В. Перспективи розвитку аграрного туризму в Карпатському регіоні. *Науковий вісник ЛНУВМБ імені С. З. Гжицького*. 2017. Т. 19, № 81. С. 114–117.
3. Липчук В. В., Дидів І. Б. Значення агротуристичного підприємництва у розвитку сільських територій в Україні. *Вісник Львівської комерційної академії: серія економічна*. Львів: Видавництво Львівської комерційної академії, 2013. Вип. 43. С. 96–100.
4. Липчук В. В., Липчук Н. В., Солтис О. Г. Підприємництво в розвитку інтегрованого сільського господарства і сільських територій. Львів: Сполом, 2013. 309 с.
5. Мацюк Л. В селі туриста приймає не один власник агрооселі, а вся громада. *Туризм сільський зелений*. 2013. № 1. С. 28–29.
6. Михайліченко Г. І. Формування інноваційних туристичних кластерів як конкурентної переваги розвитку регіону. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2012. № 727. С. 341–348.
7. Онищенко О., Юрчишин В. Сільське господарство, село і селянство України у дзеркалі пострадянської аграрної політики. *Економіка України*. 2006. № 1. С. 4–14.

Стаття надійшла 29.08.2019.